

Kaydsashada

Ujeedooyinka Cutubka

Markaad dhammeystirtid barashada casharada cutubkan waxaad:

- Fahmi doontaa macnaha kaydsiga.
- Fahmi doontaa kobciinta dhaqaanka keydsigu faaiidada uu leeyahay isku-filnaashaha.
- Aqoonsan doontaa sababta logu baahanyahay in la kordhiyo oo la xoojiyo dhaqaanka keydsiga ee deegankiina laga isticmaalo.

9.1 Kaydsi

9.1.1 Macnaha kaydsiga

- Maxaa loogu baahanyahay kaydsiga?

Jaantuska 9.1 Aqoon la'aanta Keydsiga/ israafka biyaha

Jaantuska 9.2 isticmala'anta haboneen qalbka waxbarashada ee fasalka dhexdeda waxay kaso horjeeda dhaqaanka keydsiga

- Maxaad u malaynaysiin in ay tahay ujeedada ugu muhiimsan ee kaydsiga?

- Maxay yihiin fariimaha sawiradan: Ay xanbarsanyihiin ama ay talmamayaan?

Kaydsi waxaa lagu macneen karaa lacagta aad heleysiid ama dakhliga ku soo gala marka aad ka reebtid kharaashka biilka ee qoyska iyo kharashka ku baxaya waxyaabaha kale ee lagama maar-maanka u ah noolasha wixii dheeri ah ee soo hadha in aad kaydsatid si mustaqbalka dhibaatooyinka kula soo gudboonaada ama arrima kale oo muhiim ah ugu bixisid.

Macanaha kaydsashadu waa dakhliga maalinti/ bishii in soo galaya ama aan helayno markaan ka isticmaalno kharashka kubaxaya waxayabaha aas asiga ee muhimka ah ee aan u baahanahay mooyee kharashka kale ee baaqiiga ah in aan mustaqabalka u dhigano weeyaan. Keydsigu wuxu nagacaawineya in ka taxdarno kharaska ku baxayaa waxyaabaha aan muhiimad weyn ino laheyn

Kaydsashadu ma aha adoo ka gaajoonaya in aad wax dhigatid ee waxa weeyaan dhakilaga aad heeshey kharashka aad ku bixiineysiid waxad u baahantahay ee muhiimka ah markaad ka isticmaashid kadib wax kale ku hadhaya in aad dhiigtid ama meel dhigato si aad markaad uu baahato u isticmaashid ayaa loola Jeedaa.

Sido kale wax keydsigu waxay noqoon karta waxyaabah ama qalbayada aan isticmaaleyno si aysan u xuumaan in aan si haboon aan uu adeegsaneyno islamarkaana daryeel fiican u yeelano si ay mudo badan aan uu isticmaali karno ooy adeeg ino siiyaan i.

Kaydsashada

Tusaale: Buugaata aan wax ka barano in aan si wanaagsan u xafidno si aysan noga Jex Jeexmin, in aan ilaalino nadaafada fasalka iyo daryeelka qalabyada fasalka sida kuraasta aan wax ku barano in aysan ja jabinin ama dhiibato aysan uu soo gadhin sidoo kale Qasabada Biyaha ee Dugsiga iyo xaafadaba in aanaan iyadoo furan kagaga tagin ama laydhka oo maalntii la iska damiiniin/leyska shiido

Cadaddka kaydsashadu waxay ku xidhantahay Awooda Qofkaa ama Dakhliga soo galaya Tusaale: Qofka baalashluhu waxa uu baalashka ka shaqaysto marka uu ka isticmaalo kharashka uu u baahanyahay todobaadkiiba wuxuu dhigan karaa/ keydsan karaa tobon birr. Sido kale dirawalku waxa laga yaaba in todobaadkiiba 100 birr uu kaydsado. Markas cadaddka kaydsashadu waxay ku xidhentahay amaba ay la xidhiidha Dakhliga Qofku u heleyo

Layliska 1^{aad}

Su'aalan soo socda ka jawaaba:

1. Waa maxay kaydsigu? wax keydsashadu maxay kadhiigantahay?
2. Lacagta la kaydsanayo waxyaaba loo isticmaalo waxaad soo weydiisaan walidadiino ama Jaarkiina kadibna Jawaabta Ardeyda saaxiibada fasalku u sharaxa
3. Idinkoo soo qaadanaya Qof Ardaya iyo Qof Beeraley ah. labadaa Qofi side ayeey kaydsade u nooqon kari lahaayeen kawada hadla ama falanqeeya dooda.

9.1.2 Ujeedoyinka kaydsiga

9.1.2.1 in dadkale dulsaar lagu noqonin

- Wali mad maqasheen Dulsaar iyadoo la leeyahay?
  - Maxay idinlatahay ama aad u maleyneysaan?
- Si Hadaba aad u fahantaan Ujeedada ugu muhiimsan ee kaydsigu in ay tahay cid kale in aan

dulsaar lagu noqonin waxaad akhridaan sheekadan soo socta

Mudane warsame iyo marwo Waris

Mudane warsame wuxuu ku dhashay magaalada Jijiga Degaanka Soomalida ee dalka itoobiya. Warsame ciyaalnimadiisii nabar ka soo gaadhey Dhabarka awgeed ayuu ku cagabeeley sidaasi ayuu ku noqdey qof curyaan ah.

Hasayeeshe Waalidkii waxay ku guleyteen in ay dugsiga kudaraan si uu waxbarashadiisa u dhiigan lahaa. Warsame sidaasi ayuu wax ku bartey, hadaba da'adiisu tobon jir markay gaadhey kadib Warsame wuxuu bilaabay in uu ka shaqayo a shaqada baalashalaha xiliga uu fasaxo yahay sii u caawiyo walidadiisan danyarta ah (saboolka ah) wuxuu sidaa ahaado muudo yer kadib wuxuu yeeshey tukaan yar oo cooshad ah sidaasi ayuu baayac mushtarka ganacsiga kotarbanka ku bilaabey. Markey da'adiisu ahayd Labaatan sano waxay isguurasadeen Waris islamarkaana waxay u dhashay labo ciyaal ah. Hadaba maalin maalmaha ka mid ah Warsame Alaabta kontorobaanka ee u ka ganacsan jiiirey aya si lamafilan ah looga Qabtay taasiina way khasaaro culus ku keentey noolasha qoyskiisa a ayaa ku dhacay isaga iyo reerkiisiba xaaskiisa marwo Wariis ayaa dib iskaga iibisay fargashi dahaba oo ay lahayd si ay ugu shaqeystaa shaqo kale kadibna waxay bilaabeen in ay iibiyaan muus Warsame wuxuu iibin jiray muuska isaga oo maalin walba waxa uu iibin jiray saxaarad dhan oo muus ah hada nolosha ay ku noolyiin way fiicantahay ciyaalkoodana dugsiga ayeey Dhigtaan, Guri; wanaagsana Qoysku wey kireysteen warsame faaidada uu helo. Waxay kharash ka isticmalaan mooyee waxa kale way keydsadaan hog'badna wuu ku jiraa

Jaantuska 9.3 Qoyska Waris iyo Warsame

Adoo tix racaya sheekada kor ku Qoran ka jawaab su'aalan soo socda.

1. Taariikh nololeedka lamaanahas mudane Warsame iyo marwadiisa Waris maxaad ka koradhsan kartiin?
2. deegaankiina dad shoqo yar ku bilaabay kadibna ka taajiray hadey jiraan soo qora tariikhdooda oo saaxiibada fasalka u akhriya ama uga sheekeeya
3. Taariikh nololeedka aad deegaankiina ka soo qartey marka ad ardeyda fasalka uga sheekaysen Afkaarta ay ka qabaan ka qora. Kadibna is bar bardhiga sheekooyinka ay kooxa kale fasalka uu soo bandhigeen garhaan meelaha aad ku kaladuwantihiin soo qora oo keena

Wax Keydsigu wuxuu nagacaawinaya Si ayeynaa u dhiciin in aan iskufilnaan weyno oon dad kale dulsaar ku nooqan. Hadi aan kafiikiri weyno in aan wax keydsano islamarkaana kolba sida awoodeenu noo saamaxayso aan uu noolaneen waxaan nooqoneeyna dad iskufilneen oo dad kale dulsaar ku ah. Hadaba waxa noogala bahaanyahay in aan wax keydisano xata haddi aan ku noolnahay noolal hoose inta awoodeenu noo fasaxeeysa waa in aan caddeysano dhaqanka keydsiga

9.1.2.2 Ka hortaga dhibaatooyinka mustaqbalka iman/dhici kara

Jaantuska 9.4 Cuunugeyga maxaan ku daweeya? Dhibaatooyinka Keydsi la'aanta

Jaantuska 9.5 Lacagtaan keydsaney maxaan ku qabsanaa

- Qeexa sawiradan sare ku yaalo waxaad ka fahanteen?

Hadhaw intaadan dhibatoon ka hore ka digtoonow

Intaad hadhaw dhibaatoon lahayd hada wax dhigo (keydso) mudane **Axmed** iyo morwo **Deeqa** labo macalin oo wado jira ayey ahaayeen inta aaney hawl-gabka noqonin ka hor labada caruurtooda ugu waaweyni waxay dhiganayeen jaamicada waxana la kala odhan jiray **Khadar Axmad** iyo **Saynab Axmed** hadba labadan walaalo Ayaa ka murugoodey Arintan howl-gabka waxayna kawada tashadeen sidii ay wax u heli lahaayeen madoomo mushaarkii waalidoodu helijireen uu yaraan doono. Labadii waalid ayaa ogaadey in ay caruurta mustaqbalkooda ka sii murugoonayaan balse labada waalid waxay ku heshiiyeen in ay u soo bandhigaan ciyaalkooda wixii arin ah ee ay u hayaan islamarkaana qoyskii oo u dhan in ay wada tashadaan ayey go'aansadeen. Sida dardardar ah labadii waalid markii wada tashiigi qoysku u bilaabmay kadib waxay caruurtooda halka ugu soo bandhigen laba bug oo ah kuwa lacagaha kaydsiga baanka ay ku keydsan jireen labada waalid si ay mustaqbalka ugaga baxaan dhibka ama kharash la'aanta hadabba labadii waalid waxay u sheegeen caruurtooda in ay u keydinayeen lacagtaas islamarkaana kharashka caruurtooda ku filaaneyso inta ay jaamicada kadhameynayaan hadaba waxay Khadar iyo Saynab ku ogaadeen in waalidkood wax u keydiyey si ay wax ugu bartaan caruurtooduna ku meel mari lahayd kama dambeystiina Saynab iyo Khadar waxay waalidkood ugu mahadnaqayeen madax ka dhunkasho ay ugu balan qaadeen iyaguna in ay ciyaalkooda wax usi keydindoonaan mustaqbalka

Kaydsashada

Layliska 3^{aad}

Ka jawaab su'aalahan soo socda

1. Maxaad u maleyneysiin khadar iyo saynab hadda wixii ka dambeeya in ay ku dhaqmayaan (maxay in ay sameyn doonaan)?
2. Labada waalid wixii hado no bacdi (dambeeya) mo in ay wax keydsadaanboo mise maahin? Ball si koox koox ah uga wada dooda

Ardeyey casharadi hore waxaad ka fahanten keydisgu in u yahay sheyga mustaqbalka loo dhigto. Tusale, lacagata ama hantida keydka ahi waxay nagacaawinaysa mustaqabalka si lama filaana hadi ay dhibaatooyinka nalasodarsi kara in aan si dhib yar uga baxno oo laga si barandago. Marxaladaha lamafilaanka ee mutaqbalka waxa kamida ah dhacdooyinka laxidhiidha xanuu cafimad daor iyo shiil. Hadaba dhacdooyinkaas haddi ay qof ku dhacaan kharaashka uu qofkaasi iskudaweynay waxay ahaaneysa lacagta uu qofkaasi horey usi uruursadey

Muhimada keydsigu maaha shey loo bahanyahay marka ay dhibaato dhacdo/jirto oo kaliya balse Dadko dhani waxay leeyihiin ujeedooyin iyo qorsheyal ay rabaan in ay mustaqbalka gaadhaan, tusale ahaan in ay waxbarasho dhigtaan, tababar in la helo, caruurtaadu in waxbarasho haboon bartaan, munasiibada arooska, xaflado dabaaldaga dhalashada, aas aasida uruur/shiirkad iyo diyarinta xaflada qalin jabinta, dhamman waxyabaha aan so shegney waxay uu bahanyihiin lacag

Dadku badanaaba wax kaydsiga waxay ka aamin sanayihiin fikarado kala duwan oo si khaldan u fahmeen. Wax kaydsigu nolosha qofkasta waa shey uu u baahanyahay sababtoo ah qofku waxa uu haysto ama hantida uu leeyahay hadii aan u tashiilanin oo aan si farsmo leh oo qorsheysan u isticmaalin waxa uu ku dhacayaa khasaare ama dhibaatooyin ayu la kulmi kara. Maah maah soomaaliyeedna waxay tidhaahdo

“Dadka sadex ayaa ugu xun”

- Matashada, matashiishe iyo matashe

sidaasi daraadeedna in aan barano dhaqanka wax keydsiga waa arin laga maarmaan ah oo hantida manta aad haysato in aanad manta oo kaliya aad u isticmaalin balse laakiin aad wax u kaydsato mustaqbalka kuna xisaabtanto in aad ku noolaato kolba waxaad helikarto ama aad haysato iyo sida awoodaadu ay tahay kuna xisaabtanto mustaqbalka dhibaatooyinka ama waxyaabaha ka hor imaankara ama kula soo darsikara in aad uga gudubtid awgeed u keydso manta. Taso kacawineysa in aan marwalba u si diyaargarowno mustaqabalka waxkasto dhiici kara sida darto waxa muhim ah in aan cadeeysano dhaqaanka keydsiga

Layliska 4^{aad}

Ka jawaab su'aalahan soo socda:

1. Dadku marka ay wax helaan in ay wax keydsadaan maxay u taraysaa ama ka faaidayaan?
2. Qoyskiina dhexdeeda sanadkiiba imisa ciidood oo munaasabad loo diyaariyo ayaa jirta? Jawaabta waalidadiina weydiiya oo ka soo ogaada
3. Su'aasha (2aad) jawaabteeda markaad soo ogaatiin kharashka ku baxa inta uu dhanyahay soo qoro oo Ardeyda fasalka u soo bandhiga.

9.2 In Qorshe iyo kolba sida Awoodu kuu saamaxayso in loo noolaado

9.2.1 Macnaha in qorshe iyo kolba sida awoodu tahay loo hoogaansanaado

“Qofku sida qoyskiisu yahay ayu unoolaada laakiin sida guriga jaarkiisu yahay uma noolaado.”

Kaydsashada

Qorshe waxaa la yidhaahda mustaqbalka sida bari, sahan dambe, saakuun, todobaadka dambe, bisha dambe, ama laga bilaabo maanta illaa iyo sanada dambe–iwm hawlaha ama waxyaabaha ay tahay in aynu qabano oo horray loo sii go'aansado lana sii diyaariyo weeyaan. Waxyaabaha aynu rabno in aynu sammayno marka aan go'aaminayno waxyaabaha loo baahan yahay in aynu mudnaanta siino aadbay u badan yihiin. Tusaale ardeydu si ay u diyaarsadaan qorshaha ay casharada ku xafidaan (akhristaan) waxaa looga baahan yahay marka hore in ay gartaan saacadaha ay firqaaqada ama fasaxa yihiin ee ka baxsan saacadaha waxbarashada ama dugsiyada Aadaayan (laga bilaabo isniin ___ Jimcaha) inta ay dhan tahay.

Ugu dambayna "habbeenkii illaa iyo imisa saac ayaan casharada akhrisan karma?" su'aasha leh in ay isu-dayaan in ay jawaab u hellaan ayaa looga baahan yahay. Sido kale sabtida iyo Axada wakhtiga hawlaha guriga ay ku qabanayaan si ay u caawiyaan waalidkooda iyo wakhtiga ay ciyaarta u qoondaynayaan inta uu dhan yahay in ay ogaadaan ayaa waajib ku ah. Ugu yaraan 8 saac ilaa iyo 9 sac in ay seexdaan ayay u baahan yihiin, ugu badnaan illaa laga gaadhayo 4 saac hanti ay noqon weydo illaa 3-da habbeenimo (9cawaysnimo) waa in ay casharadooda darsaan/akhristaan. Iyada oo halka laga dhaqaaqayo Isniinta illaa iyo Jimcaha, sabti iyo Axad iyo waliba habeen-habeen inta saacadood ee wax akhris ku jirin karaan ayay garanayaan. Iyaga oo xiliyadan ama saacadahan aynu soo sheegnay ku salaynaya in ay diyaarsadaan qorshe ay casharadooda ku akhristaan way karaan. Wax akhriskooduna wuxuu ku soconayaa qorshahan. Qorshaha marka ay diyaarsanayaan waa in ay u diyaariyaan kolba awoodoodu sida ay saamaxdo sababta oo ah hadi ay diyaarsadaan qorshe aynu lahayn awoodi ay ku fulinayeen suurta gal ma noqonayo in ay ku socdaan. Qorshuhu waa in uuna carqalad ku noqon saacadaha shaqada ama waxbarashada. Tusaale habeenka oo dhan (illaa iyo 6-da ama 7 saac ee habbeenimo hadi wax akhris ku gaadhaan waxaa ku adkaanaysa in ay ka dib dhacaan dugsiyada ama Aadiba kari waayaan.

Layliska 5^{aad}

Ka jawaab su'aalahan soo socda

1. Dadku marka ay wax helaan in ay wax keydsadaan maxay u taraysaa ama ka faaidayaan?
2. Qoyskiina dhexdeeda sanadkiiba imisa ciidood oo munaasabad loo diyaariyo ayaa jirta? Jawaabta waalidadiina weydiya oo ka soo ogaada
3. Su'aasha (2aad) jawaabteeda markaad soo ogaatiin kharashka ku baxa inta uu dhanyahay soo qoro oo Ardeyda fasalka u soo bandhiga.

Dadku haddi aysan u hogaansaneen heerka awoododu u fasaxeyso waxay lakulmayaan dhibaatooyin fara badan. Sida darted dhibaatooyin kaladuwane si aan ula kulmiin waxa haboon qof walba in uu ku dhaqmo qorshe oona noolaado kolba sida ay awoodiisu uu ogalaaneyso

Hasahaate marka aan leenahay caadada iyo dhaqanka keydsi waxaan awoodi karna in uu kharashka aan bixiineeyno uu nooqdo mid ku saleysan awooda iyo hantida aan leenahay tasa oo tilmaameysa in aan latartameyn noolasha dadka kale ee balse uu hoggansameyno kolba sida ay noolasha awoodeenu noo ogashahey

Marka aan heerka noolasheenu noo fasaxeyso aan uu noolaano waxay taasi noo sahleeyso in m'aanta si fican u noolaano islamrkaana barito aan dhibaato la kulmin siirta noolashu waa ku dhaqaanka qorshaha iyo u hogansanaanta kolba sida uu karaankagu ku fasaxeyso. Sido kale kudhaqaanka qorshuhu wuxuu muhim uu yahay ama nagacaawiya gaadhiista ujeedada aan leenahay

Layliska 6^{aad}

Su'aalahan soo socda falanqeya ama kawada hadala

1. Faa'idad ay leedahay in aan u noolsheenu ku hoggaamino inta ay awoodenu legtahay?
2. Haddi ay jiraan deegaankiina Dad noolashooda ku hogaamiyaa/kudhaqama/ qorshe isbadalka

Kaydsashada

ay noolashooda kamuujiyeen inta aad wareysataan kadib warbixiintana qooralahaan fasalka u soo bandhigaaneen islmarkaana falanqeyan/kawada hadla/.

9.2.2 Macnaha in qorshe iyo kolba sida awoodu saamaxdo in loo noolaado iyo Faa'iidada ay Leedahay

Qorshe iyo kolba sida ay awoodu saamaxdo oo loo noolaado macna ahaan waxaa weeyaan sidii horay aynu u soo tilmaamnay waxaa lagama-maar-maan ah in loo qorshe iyo kolba awoodu sida ay saamaxdo in loo noolaado. In aynu nolol maal-meedkeena ku hagno qorshahan aynu soo sheegnay la dhaqan galiyo weeyaan. Qof kasta nolol-maalmeedkiisu waa in uu ku salaysnaado dakhliga soo gala kolba inta uu dhan yahay iyo kharashka baxay in uu dakhliga ka bato kadibna dayn uu galo ayuu qorshuhu kabadbaadinaya. Sidanina macnaheedu ma'aaha in qof kasta qaab nololeedkiisu uu noqdo mid uu dadka kale kula tartamayo laakiin waxaa weeyaan in kolba xaalada qoysku sida ay tahay iyo awoodiisu sida ay u saamaxdo loo noolaado. Taasina waa in ay ku salaysnaato qorshe si wanaagsan loo diyaariyey.

Layliska 7^{aad}

Su'aalahan soo socda falanqeya ama kawada hadala

1. Ku dhaqanka qorshuhu maxay kadhigaantahy?
2. kolba sida awoodu saamaxdo in loo noolaado iyo in loo nooladu sida awoodada wax kasareya faraqa u dhaxeeya wuxu yahay? Dad waayela degaankiina ku nool inta aad wareysataan warbixiintana fasalka u soo bandhigaaneen si aad uu falanqeyan

9.3 Kaydsiga Guriga dhaxdiisa Waxyaabaha ama Arrimaha Carqalad ku noqon kara

- aqoonta aad ka hesheen keydsiga idinko ku saleynaya waxaad qeexdaan ficilada ama arrimaha arqaalad ku ah keydsiga gurigiina dhaxdeeda

Waxa jiira arrimo iyo marxalado kala gadisan oo liid ku ah dhaqaankeena waxkeydsiga. Waxyaabaha kaydsiga guriga dhaxdiisa carqaladeyen kara kuwa ugu waaweyen waxaa kamid ah kuwan hoos ku xusan

1. Xafladaha Guurka (Arooska) aan qorshaysnayn
2. Ducoyinka badan ee Tacsiyaha/Geerida iyo ziyaaradha
3. Ciidaha oo si xad ka bax ah loo xuso oo kharasha farabadan lagu bixiyo
4. Garasha la'anta heerka awooda dhaqaale iyo xaaladha nololeed
5. Balwadaha kala duwan (Cabitaanka khamriga, sigaarka oo la cabo, jaadka oo loo qayilo)

Guud ahan, waxyaabahas aan kor kuso sheegney waxa lagu soo koobi Kara laba qeybood. Qeybta kowaad waxa la odhan kara kuwa kusaleysan dhaqaan caadeeysi ah iyo qeybta labadna waxa la odhan kara kuwa kusaleysan shaqsiga

Marka laga hadlayo qeybta kowaad ee la xidhiidha waxyaabaha arqalada ku ah keydsiga waxa weyaan kuwa laxidhiidha dhaqankan ee soo jerenka ah ee bulshadu cadeysatey. Hasa ahaate badanaa xafladahaas ama casumadhaas waxa loo sameyaa magac iyo sharaf dheer ah in dadka kale xushmad loga helo. Sida darted waxa la odhan kara waa muunasibado istusnimo aawgeed loo sameeyo hadi ay guriga dhaxdeeda ka jiraan Arimahan oo kale waxay meesha kasaaraan kaydsi waxla dhaho oo dhan

Ardayeey Waxaad in badan argtaan tii ay waalideentiinu ama jaarkeenu wakhtiyo kala duduwan ay xaflad ama casuumad ugu yeedhaan qaraabadooda ama saaxiibadood oo la isticmaalo cunto iyo cabitaan farabadan. casuumadaas ama xafladahaas waa kuwa kasoojeeda xidhiidhna la leh dhaqamo hore oo soojireen ah hadii aan wadankeena itoobiya waxaa ka jira xaflado fara badan oo leh wakhtiyo kala duwan iyo ujeedooyin kala gaar ah. Hasa ahaate badana kuwaasi waxay u horseedaa in ay dayn/amah aan macquul ahayn lagalo.

Hadaba deegaankeena iyo dalkeenba waxyaabaha ugu badan ee khasaaraha ama hantida ugu badan

Kaydsashada

lagu isticmaalo waxaa kamid ah casuumadaha iyo xafladaha aan loo baahnayn. Waxaana dhacda oo aad aragteen isku eryid reer hebelba waxaas ayay sameeyeen ee ana waa in aan sameeyaa taasina waxa ay ka mid tahay caadooyinka xun xun ee dadkeena itoobiyaanka ha ku keenay dib udhaca sababta oo ah soomaalida waxay tidhaahdaa “Togba taagtii ayuu ragmadaa”. Taas oo macnaheeda yahay in uu ku xisaabtamo waxa uu haysto iyo awoodiisu waxay tahay

Sido kale waxa jiira munasabado kala duwan oo laga xushmadaynayo qofka dhintay. Dabaldaga xad dhafka ah ee ciidaha loo sameynayo waxay u bahnaan kartaa kharasha lacageed oo dheer ah islamarkaana qoysku awood ulahayn waxa qasab ah in uu qoyska daymo badan uu galo, taasina waxya qarqalad ku noqon ahaysa kaydsiga.

Jaantuska 9.6 Dhibaataada xafladaha ee xagga dhaqaalaha

Wayaabaha kale ee keeni kara cadooyinka xun xun waxaa kamid ah xusida aan loobaahnaya iyo cabitaanka ama isticmaalka waxyaabaha aan faaidada lahayn. Caadeysiga Balwadaha kala duwan sida Cabitaanka khamriga, sigaarka oo la cabo, jaadka oo loo qayilo, turubka oo laciyaaro, khumaarka oo laciyaaro iyo adeegsiga waxyaabaha maandoriyaasha Waxay burbur iyo baaba ku keenayaan dhaqaalaha iyo caafimaadka shakhsiga islamarkaana waxay liid ku yahiin kubuca dhaqaale, waxqabadka shaqo,

habsocodka noolasha iyo aragtiida shaqsiyeed waxaana suurta gal ah in aynu qorshaheena ka leexano kadibna daganaasho la’an iyo jaah wareer nagu dhaco islamarkaana bulshadana dulsar ku ahaano.

Layliska 8^{aad}

Kadib marka aad shaxdan hoos ku xusan buugiina ku qoortaa idinko akhrinayaa fiiciilada kuyaal shaxda dhaxdeeda waxaad u kalasaariidoontiin fiiciilku in uu yahay mid balwadeed ama ku horsedeeyaa balwad iyo in uu ficilku aan ku horsedeynin balwadaha. Sida labadda tusaale ee hore laga shaqeyey ayaad u diyaarin inta kale

Tiro	Ficilada	Jawaabaha
1	Cuuntada oo la cuno	Ma aha balwad
2	Turoobka oo lacuno	Balwadu kuu horseeda
3	Mandoriyaasha oo laisticmaalo	
4	Khamriiga oo la cabo	
5	Sigaarka/Shiishakaga oo lacabo	
6	Khumaarka oo la ciyaaro	
7	Ciyaaraha isboortiga oo laciyaaro	
8	Buugaga ardeyda oo laga hoos qaato/lagaxado	

Shaxda qodabada ku muujisan idinko kadulaya Jawaabaha aad kabixiseen marka aad kor Waxaad falanqeysaan ama fasalka dhexdeeda kaga wadhadashaan sababta aad sidaas uga jawaabteen

Gaba-Gabada Cutubka 9^{aad}

Kaydista waxaa loo macnayn karaa lacagta kaaga soo hadha nololmaal meedkaaga oo aan la khasaariin oo la dhigo ama wax kale lagu badesho si faa'ido looga dhaliyo mana aha kaliya wax la kaydayo lacagta ee sidoo kala hantida kala duwan sida raashinka laydhka, biyaha I.W.M. oo la isticmaalo inta kaliah ee looga baahan in la barto ama dhaqan laga dhigto qaab isticmaalka haboon ee lacagta iyo hantida kaleba waayo waxay kaacaawisaa dhibaataada lagu inan karta mustaqbalka ama wakhtigaas ka dib sidoo kala waxay kun fududaynaysaa in uu ku hirgalo ujeedooyin ka

Garasha la'aanta wax kaydsashadu waxay nolasha ku akuurta dhibaa tooyin qara badan dadku aynan filanayn. Wax kaydsi la'aan tu way ka du wan tahay dhibaa tooyinka kale. Sababta oo ah hadii aad kaydsan waydo waxyaalaha ku soo toodsaara ma fudaamin kartid. Waxaa laga yaaba inaad sidaa sabol kunogitid ood ka qoomamaysid kayds sha la'aan taadi. Sidaas dartad waxaa loo baahan yahay in Ardayda loo aburo goobo muuaasab ah oo wax loogu kay diyo ay ku kaydsadaan sidaas ku barbaaraan oo ay ku baraaruga aadan dhaqaanka kaydsiga.

Ereyada muhimk ee cutubka 9^{aad}

Cadeysi:	waa ficilka uu qofku si joogta ah mararbadan uu sameeyo
Balwad:	waa adeegsiga maandooriyaasha waxyeelaya cafiimadka iyo aragtiida qofka ama Cadeysiga fiicilka xuun ee khalkhaliya geedisocodka noolasha iyo dhaqaanka waxqabadka shaqo
Hagbad:	waa lacagaha dadku sidey malinba wax yer u wada bixinayayaan markey muddo gaadhana Qof iyaka kamid ah lacagtii uuruutey la siinayo
Hantii lama huraan:	mutaqablka maal/hanti lagu noolaan karo
Dulsarnimo/ ku-dulnoolasho:	isago qofku shaqeysan kara ayu raba in uu cuno cid kale waxey so xoogsatey ama cuna dada kale waxay soo shaqeysteen
Aroos Guushiisa:	arros si baladhan loo soo agaasimey, kharash badana ku baxay dad badana ka soo qeyb galeen

Layliska Nakhtiinaka Guud Ee Cutubka 9^{aad}

Su'aalaha nakhtiinka ee cutubka ah ee soo socda intaad buugaagtiina ku qortiin ka shaqeeya/ kajawaaba.

I. **Hadii ay weedhaha soo socdaa run yihiin ku qora "Run" hadii ay been yihiina "Been" kaga jawaaba.**

1. Lacagta waxa keydsan kara dadka taajirinta ama dadka lacagta leh keliya
2. Keydsigu waxa weyaan waxyaabaha aan uu bahaanahay noolalmaalmeedkana inta aan wax kajarno inaan uu keydiino musataqbalka siaan ugu isticmaalno

Kaydsashada

3. Dhaqanka keydsigu waxaa lagu tilmaami kara hal bil lacagta aan heelno in wax kajarno oon mutaqabalka aan uu dhiigano islamarkaana intakale hadsan bisha aan iskufiilneysino
4. Keydsiga waxaan kafiikirikarnaa marka ay waxnoogasohadhaan kadib maka aan buuxino bahiida noolalmaalmeed okeliya
5. Qoysku kharaashka ay hayestaan inta ay iskufiilneysiiyaan inta kalena ay uu keydiinayaan madamo ay mutaqabalka noolasha caruurtooda uga fikirayaan weyan

II. Isku aadi qodoobada ku taxan qeybta “T” iyo kuwa kuqeexan qeybta “B”

B	T
1. Sabaalnimo	B. Mabda muhimka ee keydsiga
2. Sida awoodu tahay loo Noolaadaan	T. casuumada xad dhaf ah oo la sameeyo
3. Dhaqaanka u horsed israafka kharashka	J. karitan la’an dhameestirka baahida aas asiga
4. Qorshe	X. ficilka joogtad ee dhiibatada leh
5. Balwaadaha	KH. Kala saariida waxyaabaha mudnaanta leh iyo kuwa aan door muhim aan laheyn

III. Su’aalah soosocoda Ka dooro jawaabta saxda ah

1. Sida awoodadu tahay in loo Noolaado maxay kadhigantahay .....
B. goaminta bahida/rabiitanka qofku in ay kusaleysanaanto dakhliga uu helo
T. deyn qaadasho si aad rabitaankaga u buuxiisid madamo ogtihid mustaqbalka heleysid
J. in aad ka cabsan berito waxa dhici kara ama ka walwaliin fiikiirka bari
X. Dhamman
2. Midkeeba liid ku ah oo kasohorjeeda dhaqanka keydsiga?
B. waxaad heeshiid odhan in aad dadka kale uqeybsid
T. aado isleh dadkan ka heli in aad waxaga siisid/
J. intaad wax deynsato in aad xaflada Weyen/casuumad baladhan lasameyo
X. Dhamman
3. Balawadle in lanooqdo waxay kadhigantahay:
B. in aad ku dhagtiid/ku adkeysatiid hal shqo/xirfad
T. uu hogaansanaanta balwaadaha maandooriyaasha
J. kubciinta iyo xoojinta waxqabadka wanaagsan ee la caadeystay
X. Midnaba
4. Dulsaarnimo maxay kadhiigantahay
B. wax wada cuunka iyo cabiida ee wadajirka ah
T. is kaalmida gaar garka/is caawinta wanagsan
J. qaadashada afkaarta iyo waanada/tashiiga dadka kale
X. adigo awoodada isticmaalin in aad awood qofkale isticmaashid

Kaydsashada

5. Qorshuhu waa
  - B. waa Aas aska keydsiga
  - T. waa salka/laf-dhabarka kartida waxqabad
  - J. isticmaalka iyo mareeynta wakhitig, in uu wakhti kalumin ayu kadhiga
  - X. Dhamman

IV. Meelaha banaana ee soosocda/hoos kuqoran kubuxii ereyada ku habon

1. Caadooyinka keena balwadaha xuun waxa kamid ah ..... iyo .....
2. Fiicilada dibu dhaca ee keena israafka/keydsi la'aanta waxa kamid ah ..... iyo .....

V. Suaalaha soo socda si kooban uga jawaaba

1. Deegaankiina casuumadaha iyo xafladaha lagasameeyo laba kamid ah qeex
2. Dhaqaanka keydisga maxay ka dhiigantahay?
3. Sheeg labo kamid ah Faa'idoyinka laga helo ku dhaqanka qorshaha

© MOE, FDR
Not to be republished